

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

247077

ประสบการณ์ที่ฉันจัดโดยของพ่อแม่ได้ขงเดียวในการเลี้ยงบุตร: การศึกษาเชิงคุณภาพ

นางศุภาภา ตรีชัยสน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา
คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๐๐๐๒๕๓๐๙๓

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

247077

ประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการเลี้ยงดูบุตร: การศึกษาเชิงคุณภาพ

นาง สุชาดา สร้อยสน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5 0 7 8 1 2 5 1 3 8

PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF SINGLE PARENTS IN CHILD REARING:
A QUALITATIVE STUDY

Mrs. Suchada Soison

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Counseling Psychology

Faculty of Psychology
Chulalongkorn University
Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการเลี้ยงดูบุตร:
การศึกษาเชิงคุณภาพ

โดย

นางสุชาดา สร้อยสน

สาขาวิชา

จิตวิทยาการปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์

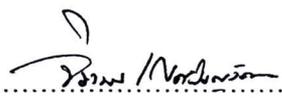
คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะจิตวิทยา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คัคนางค์ มณีศรี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุภาพรณ โคตรจรัส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. จีราพร เกศพิชญวัฒนา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(พันโทหญิง ดร. วาสนา นัยพัฒน์)

สุชาดา สร้อยสน : ประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการเลี้ยงดูบุตร:
การศึกษาเชิงคุณภาพ. (PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF SINGLE
PARENTS IN CHILD REARING: A QUALITATIVE STUDY) อ. ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์, 118 หน้า.

247077

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการ
เลี้ยงดูบุตร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวม
ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นรายบุคคลที่ใช้การคัดเลือกอย่าง
เจาะจงจำนวน 10 ราย นำบทสัมภาษณ์ที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ
ผลการวิเคราะห์สามารถจำแนกประสบการณ์ด้านจิตใจออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ

1. ความทุกข์ใจจากการสูญเสียคู่ครอง ประกอบด้วย อารมณ์ความรู้สึก 4 ประการ
ได้แก่ การทำใจยอมรับไม่ได้ ความผิดหวัง/เสียใจ ความน้อยใจในโชคชะตา และความกังวลใจ
เกี่ยวกับอนาคต

2. การดูแลจิตใจให้คลายความทุกข์ใจ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีวิธีการดูแลจิตใจ 4 วิธี ได้แก่
การหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การฝึกจิตใจให้สงบ การมุ่งความสนใจไปทำงาน/กิจกรรม และการ
แสวงหา/ได้รับความช่วยเหลือด้านจิตใจ

3. ความมองงามหลังผ่านพ้นวิกฤตการณ์ครอบครัว เป็นการเรียนรู้ของพ่อแม่เลี้ยง
เดี่ยวผ่านประสบการณ์จริงในชีวิตที่ได้พัฒนาตนเองจนเกิดเป็นความมองงามในชีวิต นั่นคือ
พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถใช้ชีวิตอยู่กับความจริงและมีการเปลี่ยนความคิดและมุมมองไปใน
ทางบวก

ผลการศึกษานี้ทำให้เกิดความเข้าใจประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับนักจิตวิทยาการปรึกษาในการช่วยเหลือฟื้นฟูด้านจิตใจแก่พ่อแม่
เลี้ยงเดี่ยวต่อไป

สาขาวิชา.....จิตวิทยาการปรึกษา.....ลายมือชื่อนิสิต..... สุชาดา สร้อยสน
ปีการศึกษา..... 2553.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5078125138 : MAJOR COUNSELING PSYCHOLOGY

KEYWORDS : PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES / SINGLE PARENT

SUCHADA SOISON: PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF SINGLE PARENTS IN CHILD REARING: A QUALITATIVE STUDY. ADVISOR: KANNIKAR NOLRAJSUWAT, ED. D., 118 pp.

247077

The purpose of the study was to explore the psychological experiences of single parents. The phenomenological qualitative method was used in this research. Data were collected through in-depth interviewing 10 single parents purposefully selected as key informants. The content analysis method was used for data analysis. The findings revealed 3 major themes:

1). Psychological sufferings of loss including: Being unable to accept or make up their mind; feeling disappointed/ hurt; feeling inferior in their fate; and concern about the future.

2). Psychological healing. Coping used by single parents were: Relying on spirituality; mind exercise for inner peace; focusing on work or activities; and seeking for psychological support.

3). Psychological growth after crisis which are actual life experiential learning and life lessons gained from the crisis include: Ability to live realistic life; and positive attitudes toward self and events in life.

The research findings provided deeper understanding of single parents' psychological experiences which could be useful for counseling psychologists in providing psychological support for single parents.

Field of Study : Counseling Psychology.....

Student's Signature Suchada Soison

Academic Year : 2010.....

Advisor's Signature K. Nolsawat

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลือของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่เสียสละเวลาดูแลให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา เสนอแนะและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมถึงกระตุ้นและให้กำลังใจมาโดยตลอด ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ไสริทธิ์ โพธิแก้ว ที่บ่มเพาะความ เข้าใจโลกและชีวิตที่ดีงาม มอบความรักความความอบอุ่น ความรู้นอกห้องเรียน ความอ่อนโยน และความงดงามในจิตใจให้กับผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สุภาพรพรณ โคตรจรัส ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ พันโทหญิง ดร. วาสนา นัยพัฒน์ และ รองศาสตราจารย์ ดร. จิราพร เกศพิชญวัฒนา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเพื่อเติมเต็มวิทยานิพนธ์นี้ให้ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่เสร็จสิ้นได้เลยถ้าไม่มีผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยขอขอบคุณพ่อ แม่เลี้ยงเดี่ยวผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 ราย ที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลในครั้งนี้ และขอขอบคุณ คุณฐาณิชชา ลิ้มพานิช ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาเครือข่ายครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวของ มูลนิธิเครือข่ายครอบครัวที่ได้แนะนำพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวผู้มีประสบการณ์ตรงให้

ขอขอบคุณคุณบัลลังค์ คุณเรวดี เพื่อน ๆ Counseling รุ่น 23 ที่เป็นกำลังใจ ห่วงใยและช่วยเหลือกันมาโดยตลอด ขอขอบคุณคุณสุมาลี อุดมผล ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัย เข้ามาศึกษาต่อในครั้งนี้ ขอขอบคุณพี่ ๆ น้อง ๆ พยาบาลห้องฉุกเฉินโรงพยาบาลหัวเฉียวทุกคนที่ เสียสละให้ผู้วิจัยได้มาศึกษาต่อ

ขอกราบขอบพระคุณแม่ทอง ทาจิต ที่เลี้ยงดูบุตรแทนผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบคุณ คุณมงคล สร้อยสน ที่ให้โอกาสได้มาศึกษาต่อให้กำลังใจและอยู่เคียงข้างมาโดยตลอดและ ขอขอบคุณพี่น้องทุกคนในครอบครัวของผู้วิจัยที่ให้กำลังใจเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
1. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว.....	6
1.1 ความหมายและความสำคัญของครอบครัว.....	6
1.2 ประเภทของครอบครัว.....	6
1.3 วงจรชีวิตครอบครัว.....	8
1.4 ระบบครอบครัว.....	8
1.5 การทำหน้าที่ในระบบครอบครัว.....	8
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว.....	10
2.1 ความหมายของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว.....	10
2.2 สาเหตุของการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว.....	10
2.3 สภาพปัญหาและผลกระทบจากการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว.....	10
3. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะวิกฤติทางอารมณ์.....	12
3.1 ความหมายของภาวะวิกฤติ.....	12
3.2 ประเภทของภาวะวิกฤติ.....	12
3.3 ขั้นตอนการเกิดภาวะวิกฤติ.....	13

4. แนวคิดเกี่ยวกับการเผชิญปัญหา (Coping).....	14
4.1 ความหมายของการเผชิญปัญหา.....	14
4.2 รูปแบบกระบวนการของความเครียดและการเผชิญปัญหา.....	15
4.3 วิธีการเผชิญปัญหา.....	18
4.3.1 วิธีการเผชิญปัญหาของ Carver, Scheier และ Weintraub.....	18
4.3.2 วิธีการเผชิญปัญหาของ Frydenberg และ Lewis.....	20
4.4 การสำรวจตนเองด้านการเผชิญปัญหา.....	22
5. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	24
5.1 วิธีการวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยา.....	25
5.2 วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	25
6. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว.....	28
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
7.1 งานวิจัยในต่างประเทศ.....	30
7.2 งานวิจัยในประเทศไทย.....	33
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	36
1. พื้นที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	36
1.1 พื้นที่ศึกษา.....	36
1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	36
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	39
2.1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	39
2.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	40
3. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	42
4. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	43
5. การพิทักษ์สิทธิ์.....	44
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
1. ความทุกข์ใจจากการสูญเสียคู่ครอง.....	46
1.1 การทำใจยอมรับไม่ได้.....	47
1.2 ความผิดหวัง / เสียใจ.....	47
1.3 ความน้อยใจในโชคชะตา.....	48

1.4 ความกังวลใจเกี่ยวกับอนาคต.....	48
2. วิธีการดูแลจิตใจให้คลายจากความทุกข์ทางใจ (การเผชิญปัญหา).....	50
2.1 การมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ.....	49
2.2 การฝึกจิตใจให้สงบ / มีสติ.....	52
2.3 การมุ่งความสนใจไปทำงาน / กิจกรรม.....	53
2.4 การแสวงหา / ได้รับความช่วยเหลือด้านจิตใจ.....	54
3. ความงอกงามหลังผ่านพ้นวิกฤตการณ์.....	56
3.1 การใช้ชีวิตอยู่กับความจริง.....	56
3.2 การเปลี่ยนความคิดและมุมมอง.....	57
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	61
สรุปผลการวิจัย.....	61
อภิปรายผลการวิจัย.....	62
ความทุกข์ใจการสูญเสียคู่ครอง.....	62
วิธีการดูแลจิตใจให้คลายจากความทุกข์ใจ.....	63
ความงอกงามหลังผ่านพ้นวิกฤตการณ์.....	65
ข้อเสนอแนะ.....	66
รายการอ้างอิง.....	68
ภาคผนวก.....	73
ภาคผนวก ก แบบฟอร์มขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย.....	75
ใบอนุญาตเข้าร่วมวิจัย.....	76
ภาคผนวก ข แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	79
ภาคผนวก ค สรุปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	80
ภาคผนวก ง ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล.....	99
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	107

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงข้อมูลเบื้องต้นผู้ให้ข้อมูลหลักจำแนกตามรายบุคคล.....	38
2	แสดงประเด็นหลัก (Theme) ประเด็นย่อย (Subtheme) และตัวอย่างข้อมูล (Data bits).....	93

สารบัญภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1	แสดงรูปแบบกระบวนการของความเครียดตามทฤษฎีความเครียดของ Lazarus.....	16
2	แสดงประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว.....	60